

Prof. dr hab. Barbara Krauz-Mozer

Profesor – senior w Uniwersytecie Jagiellońskim

Profesor zw. w PWSZ w Tarnowie

OPINIA

o dorobku naukowym i rozprawie habilitacyjnej dr Artura Laski pt. *Teoria polityki. Próba ujęcia integralnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2017, ss. 324

Dorobek naukowy i dydaktyka

Dr Artur Laska, po uzyskaniu - w grudniu 2008 roku – stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, nadanego uchwałą Rady Naukowej Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, na podstawie wyróżnionej rozprawy noszącej tytuł: *Idea Sprawiedliwości społecznej w dyskursie tranzycji systemowej w Polsce* – ma w swoim dorobku naukowym 31 publikacji, w tym 2 monografie autorskie, 1 współautorska, 5 prac pod redakcją oraz 23 studialne artykuły. Wszystkie potwierdzają aktywność badawczą podejmowaną przez dr Artura Laskę w omawianym okresie.

Przedstawione do zaopiniowania teksty – tj. monografie, artykuły w czasopismach naukowych oraz rozdziały w pracach zbiorowych - to prace obszernie, mające charakter odrębnych rozpraw, dotyczące problemów o

znacznej doniosłości lub nawet kluczowych w uprawianej przez Autora dyscyplinie. Cechują się rzetelnością źródłową, erudycją, logicznością wywodów i obok poznawczej, mają także wartość dydaktyczną. Zarówno formalnie jak i merytorycznie są to prace dojrzałe, zdradzające wnikliwy umysł, poważny zasób wiedzy i znaczący talent analityczny. Na szczególną uwagę zasługuje opublikowana w 2010 we współpracy z Jarosławem Noconiem książka pt. *Teoria polityki. Wprowadzenie*, która zauważona i doceniona wkrótce znalazła się w wielu sylabusach nauczania przedmiotu . Być może to właśnie praca nad tą publikacją stała się inspiracją do gromadzenia i studiowania mglistej, ale tym bardziej fascynującej wiedzy teoretycznej skupionej na fenomenie polityki i polityczności. Tych, którzy z powątpiewaniem pytają do czego służy teoria polityki? – równie dobrze można zapytać do czego służy politologia?

Przedstawiony do zaopiniowania dorobek w postaci publikacji, projektów i wystąpień wyraźnie wskazuje na przemyślane i już ugruntowane zainteresowania badawcze Autora. Można go uporządkować w cztery tematyczne spójne zbiory tekstów obrazujących fascynacje ich Twórcy.

I - W pierwszym zgromadzone są teksty poświęcone efektom badań nad teoriami demokracji, ze szczególnym uwzględnieniem sfery publicznej. Uwagę zwracają szczególnie dwa artykuły; pierwszy z nich - zatytułowany *Polityka w perspektywie agonistycznej i deliberatywnej teorii demokracji* – zwraca uwagę na konsensualne oraz konfliktowe postrzeganie polityki. Drugi zaś, nosi tytuł *Sfera publiczna w kontekście teorii agonistycznych* i zawiera interesujące uzasadnienie rozumienia sfery publicznej jako hegemonii dyskursu. Równie interesujące i ważne są kolejne, studialne artykuły skupiające się na zjawisku narracyjności polityki; Autor podejmuje ten temat w artykułach pt. *Discourse as a Category of Analysis in Political Science* oraz rozwija i pogłębia te rozważania w następnym tekście zatytułowanym *Dyskurs jako znaczeniowy wymiar polityki*. Zawarte w nich refleksje trafnie uzasadniają przekonanie Autora wskazującego, że dyskursy stanowią semiotyczny kontekst praktyki politycznej i należy je postrzegać jako odmienny wymiar systemu politycznego.

Obok wymienionych powyżej tekstów, w tej samej grupie tematycznej znajdujemy także inne ciekawe prace i przedsięwzięcia badawcze, należą do nich: artykuł pt. *Demokracja w perspektywie wielości*, a także współredakcja dwóch książek pt.

Dwadzieścia lat po...Stan i perspektywy polskiej demokracji oraz Odsłony współczesnej polityki. Zawarte w nich rozważania wskazują postępujący rozwój perspektywy poznawczej Autora, który swój namysł teoretyczny łączy w nich z odniesieniem do bieżących problemów współczesnych demokracji, aby ostatecznie podsumować je w ważnym, merytorycznym artykule pt. *Polityka jako postpolityka*, ujawniającym rozmyty charakter pojęcia „polityka”.

Wątki badawcze podejmowane we wskazanych pracach znajdują swoje rozwinięcie w teoretycznym, integralnym ujęciu polityki, stanowiącym temat przewodni rozprawy habilitacyjnej dr Artura Laski.

II - Nim jednak o tym ostatnim dziele, warto zwrócić uwagę na jeszcze inne tropy, ujawniające zainteresowania badawcze Autora. Oto w ramach realizacji projektu badawczego zatytułowanego *Technokratyzacja polityczna w kontekście dyskursywnej teorii polityki* powstało szereg godnych uwagi artykułów, by wymienić tylko niektóre: *Technokratyzm w kontekście teorii krytycznych*, *Dyskursy ideowe a praktyka aksjologicznej optymalizacji decyzji politycznych w realiach polskich*, *Populizm jako implikacja technokratyzacji polityki*, *Politologiczne determinanty technokratyzacji polityki* oraz ważny tekst: *Polityka jako przedmiot badań w realiach instrumentalizacji politycznego rozumu*

III - Jeszcze innym obszarem zainteresowań dr Artura Laski były kwestie innowacyjności społecznej i publicznej. Szczególnie docenione zostały dwa ważne artykuły: *Innowacyjność publiczna – próba konceptualizacji pojęcia* oraz *Innowacyjność publiczna jako nowa perspektywa analityczna w naukach o polityce*, co skutkowało zaproszeniem Autora do Ośrodka Analiz Politycznych UW i publicznego zaprezentowania swojej koncepcji.

IV – Wydarzenia ostatnich lat wzbudziły zainteresowanie dr Artura Laski polityką miejską i skłoniły do sprawdzenia w jakiej mierze Jego osiągnięcia naukowe mogą być przydatne dla polityki „w działaniu”. W konsekwencji powstał interesujący tekst pt. *Idea smart city – między innowacyjnością publiczną a technokratycznym zagrożeniem* - zawarta w nim konkluzja wskazuje innowacyjność jako ratunek przed technokracją.

Obok wymienionych prac studialnych pojawia się szereg innych publikacji o charakterze naukowym, które trudno umieścić w wyodrębnionej grupie tematycznej, wszakże wszystkie są „zainfekowane” wielokierunkową refleksją teoretyczną – to je łączy.

W konsekwencji we wszystkich pracach tego Autora znajdują się uwagi i rozważania – o charakterze wyraźnie interdyscyplinarnym - skupione na wzajemnych uwikłaniach polityki, polityczności, władzy z aksjologią w tle oraz na metodologicznej autorefleksji poświęconej możliwości badania i wyjaśniania owych szczególnych relacji międzyludzkich, wypełnionych wartościami i wartościowaniem, związanych z obszarem zagadnień związanych ze sferą subiektywności.

Wartość omawianego dorobku naukowego potwierdzają także liczne wystąpienia oraz aktywny udział w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych.

Doktor Artur Laska jest również cenionym dydaktykiem; kilkunastoletnia praktyka dydaktyczna w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy wskazuje na zgromadzenie bogatego doświadczenia w prowadzeniu, zróżnicowanych co do treści i formy, zajęć akademickich. Poczynając od ćwiczeń, poprzez konwersatoria i wykłady - do seminariów licencjackich i proseminarium magisterskiego. Ponadto, w ramach nieetatowej współpracy, prowadził zajęcia w Grudziądzkiej Szkole Wyższej, a potem w Wyższej Szkole Demokracji w Grudziądzu. Wykazuje się również aktywnością w formie zróżnicowanej działalności organizacyjnej na rzecz środowiska akademickiego.

Podstawowe założenia i cel rozprawy habilitacyjnej

Wracając wszakże do habilitacyjnej rozprawy dr Artura Laski, w której Autor przedstawia - pobudzający wyobraźnię - projekt integralnej teorii polityki, znajdujemy w niej coś jeszcze więcej. Oto Autor podejmuje próbę wyróżnienia fenomenu polityki na tle innych sfer ludzkiej aktywności, wykorzystując w uzasadnieniu biologiczne i kulturowe ograniczenia człowieka. Rozpatruje prymarną w ludzkiej gromadzie relację dominacji i podporządkowania; analizuje trudną do opanowania antynomię jednostkowego, a zarazem społecznego wymiaru ludzkiej egzystencji .

Zakłada, że właściwości biologiczne człowieka jako gatunku mogą sugerować rozumienie „polityki” jako szczególnego układu relacji, pojawiającego się w kilku zasadniczych, powtarzalnych okolicznościach. Jednakże ujawniające się formy owych relacji – tj. wytworzona kulturowo polityczność - są dynamiczne i różnorodne, traktuje się je jako właściwości przygodne, kontyngentne, ograniczone uwarunkowaniami miejsca i czasu, a więc modyfikowane przez czynniki, których teraz nie można przewidzieć. Można tylko wierzyć, że potęga wyobraźni i zdolności poznawcze ludzkiego umysłu wypracują właściwe dla danego czasu i miejsca, formy polityczności. Tak ukierunkowane badanie pomaga dostrzec, jak trudno wyznaczyć, co dokładnie tworzy „krawędź” polityki. Mobilne podejście teoretyczne pozwala zrozumieć, że znaczenie zjawiska politycznego polega nie tylko na jego stałości, lecz także zależy od płynności i plastyczności tego co polityczne.

Dodam, że najkrócej ujął ten kontrowersyjny proces amerykański psycholog Ray F. Baumeister stwierdzając, że kultura, to po prostu strategia biologicznego przetrwania!

Autor opiniowanej rozprawy założył, że zrozumienie polityki i polityczności wymaga kompleksowego poznania człowieka jako gatunku oraz kulturowo ukształtowanych form interakcji społecznych, które tworzy. Wstępne, „na brudno”, wyjaśnianie polityki przez politykę jest niewystarczające; istnieje pilna potrzeba przegłądnięcia wielu perspektyw badawczych po to, aby odszukać w nich, przede wszystkim, stanowisk teoretycznych uzasadnionych rzeczowo i poddających się testowaniu. Odwoływanie się do wielu paradygmatów, wykorzystywanie niejednorodnych ustaleń po to, aby dopełniać wiedzę o człowieku, społeczeństwie i polityce pozwala – zdaniem Autora - dostrzegać jedność w różnorodności. To przekonanie skłania Go również do zaproponowania ujęcia integralnego przy jednoczesnym akceptowaniu pluralizmu teoretyczno-metodologicznego.

Podkreśla, że takie podejście wymaga ustalenia „istoty polityki” po to, aby można było skonstruować „politologiczny język”, jednolitą siatkę pojęciową ułatwiającą, klasyfikację poszczególnych podejść badawczych oraz stworzenie płaszczyzny komunikacji między politologami różnych „wyznań”. W tym celu należy podjąć wysiłki, aby syntezę rozproszonej wiedzy politologicznej konsekwentnie osadzić w ontologicznej, epistemologicznej i metodologicznej – perspektywie integralnej; tak, aby ostatnim punktem odniesienia dla różnych

programów badawczych był konkretny świat życia człowieka jako gatunku oraz kreowana przez niego kultura.

W konsekwencji, politologiczna perspektywa integralna pozwala nawiązywać do osobliwości natury gatunkowej *homo sapiens*, jego świadomości, aktywności i kreatywności, a także – ograniczających go - jego biologicznych oraz strukturalnych imperatywów. Prowadzone w tym zakresie badania kryją w sobie niebagatelną obietnicę zrozumienia „natury ludzkiej” w perspektywie neurobiologicznej i zarazem kulturowej. Tworzą dogodny klimat dla poszukiwań metodologicznych i tendencji teoretycznych sprzyjających powstawaniu nowych dyscyplin będących wynikiem integracji nauk o człowieku.

Zainteresowania naukowe i badawcze dr Artura Laski, wymagają umiejętnego korzystania z - pozornie tylko - różnych tropów badawczych, po których poruszają się politolog, socjolog, antropolog, filozof, kognitywista czy językoznawca; zmuszają do znalezienia punktu, w którym możliwe jest ich spotkanie i współpraca. Autor upatruje takiej szansy, w zgodzie na przyjęcie zasady „ujęcia integracyjnego” w podejściu do wiedzy teoretycznej dotyczącej polityki i polityczności. Skupionej na analizowaniu zachowań i działań politycznych w szerokiej perspektywie paradygmatów nauk społecznych, jak i nauk o kulturze. Wskazuje, że ze względów poznawczych konieczne staje się odwołanie do dorobku różnych dyscyplin naukowych. Takie podejście i założenia wstępne są dla badacza metodologicznym wyzwaniem, toteż całą pracę przenikają drobne refleksje warsztatowe, wskazujące na ugruntowaną samoświadomość metodologiczną Autora .

Zrealizowanie proponowanego projektu wymaga interdyscyplinarnej, erudycyjnej wiedzy z zakresu szeroko rozumianych nauk społecznych i humanistycznych, tym bardziej, że konieczne jest badanie samego nośnika i tworzywa symbolicznych reprezentacji, tzn. języka, który tworzy narracyjną sferę polityki ujawniającą się w podejściu integralnym. To zaś wymaga znajomości i umiejętnego posługiwania się metodami badań właściwych językoznawstwu, jak również porównawczą analizą socjolingwistyczną, analizą semantyczną i in. Obok zjawiska „języka”, drugim punktem odniesienia dla zainteresowań badawczych Autora omawianej dysertacji – stały się aksjologiczne aspekty polityki, rozpatrywane w kontekście zmiany społecznej i rywalizacji politycznej.

Pogłębiona i wielokierunkowa refleksja teoretyczna, metodologiczna oraz interdyscyplinarna, fascynacja badawcza zjawiskiem polityki, polityczności wraz z fenomenem władzy i aksjologią polityki, koncentracja na zmianach zachodzących w świadomości zbiorowej odnośnie instytucji, zjawisk i procesów politycznych, poszukiwanie źródeł i mechanizmów tych zmian – to wątki, wyznaczające główne i szczególnie ważne zainteresowania badawcze dr Artura Laski. Pozwala to zakwalifikować opiniowaną twórczość naukową, z jednej strony do problematyki właściwej teorii i metodologii nauk społecznych, drugiej zaś, do obszarów badawczych tradycyjnie kojarzonych z politologią, bądź filozofią polityki.. Z tego punktu widzenia, rozprawa habilitacyjna dr Artura Laski jest konsekwentnym, kolejnym krokiem w badaniach inspirowanych zarówno kwestiami teoretycznymi jak i metodologicznymi i zarazem sumuje całość dotychczasowych dokonań Autora.

Wysoko cenię taki „kumulatywny” sposób uprawiania nauki, chroniący przed nadmiernym rozproszeniem tematycznym i z konieczności pewną powierzchownością sądów, ale zarazem unikający nadmiernie wąskiej specjalizacji, prowadzącej do mistrzostwa w kwestiach błahych.

Wypada pogratulować Autorowi trafnie ukierunkowanej intuicji badawczej, a opiniowane dzieło, stanowiące swoisty przewodnik po jakże złożonej i ambiwalentnej problematyce, uznać za opracowanie ważne i cenne, z punktu widzenia potrzeb nowoczesnego warsztatu badawczego politologa. Wskazane okoliczności, pozwalają również żywić nadzieję, że ze względu na kontrowersyjność omawianej problematyki i złożoność związanych z nią zagadnień, wyzwoli ono w środowisku politologicznym pogłębioną refleksję, którą – w wersji najogólniejszej - można sprowadzić do rozważenia kilku podstawowych kwestii, związanych z modelami teoretycznymi uznawanymi za problematyczne oraz metodami badawczymi i ich filozoficznymi założeniami.

Opiniowane dzieło można włączyć do toczącej się obecnie na terenie szczegółowych nauk społecznych - zwłaszcza o orientacji humanistycznej - debaty postmodernistycznej. Uczestnikami jej są z jednej strony zwolennicy modernizmu, z drugiej zaś badacze próbujący upowszechnić nowe, postmodernistyczne myślenie o świecie społecznym i ludzkiej w nim egzystencji. Debata nie ma znamion spokojnej rzeczowej dyskusji, przeciwnie – przebiega z naruszeniem reguł racjonalności. Spierające się strony, w miejsce dyskursywnego

objaśnienia zajmowanego stanowiska i przytoczenia stosownych argumentów, ograniczają się do wyjawienia własnego „wyznania wiary” i z tej pozycji zdeprecjonowania przeciwnika. Nie chodzi tu więc o zwykłe różnice poglądów, lecz o kontrowersje dotyczące podstaw uznawanych światopoglądów. W efekcie dyskusje rzeczników idei postmodernistycznych z ich przeciwnikami nie prowadzą do konsensusu.

Autor – w opiniowanej rozprawie – próbuje zracjonalizować tę debatę, ustawiając ją w płaszczyźnie naukowej i proponując model zintegrowanej teorii polityki, który z jednej strony nawiązuje do hipotetycznych ustaleń typowych dla nauki empirycznej, posługującej się nazwami uniwersaliów („polityka”), z drugiej zaś unaocznia ich kulturowe zrelatywizowanie („polityczność”). W takiej perspektywie budowany model zintegrowanej teorii polityki nie angażuje nas ontologicznie i nie zniewala kulturowo.

Przedstawiona powyżej rekonstrukcja założeń rozprawy nie jest wyczerpująca ponieważ pomija kilka wątków pobocznych, a każdy z nich wart jest osobnej uwagi i może stwarzać pretekst do podjęcia oddzielnej dyskusji.

Zwracam na tę okoliczność rozmyślnie uwagę, by w ten sposób dać wyraz przekonaniu, iż merytoryczna dyskusja nad sformułowanymi w pracy tezami – cennymi i inspirującymi – nie powinna się zamknąć w rutynowym postępowaniu habilitacyjnym.

W konsekwencji, opiniowane dzieło jest obszernym studium teoretycznym, którego celem jest weryfikacja poczynionych wcześniej ustaleń. W przeprowadzonych badaniach została sprawdzona m. in. hipoteza wyjściowa dysertacji i przedstawiona propozycja integralnej teorii polityki; sformułowane w zakończeniu rozprawy, interesujące poznawczo konkluzje, należy uznać za realizację celu założonego w projekcie badań.

W swej wartościowej monografii Autor udowodnił, że potrafi samodzielnie podejmować i rozwiązywać wysoce skomplikowane i ważne zagadnienia, które znajdują się w centrum toczonych współcześnie warsztatowych dyskusji politologicznych. Do takich przedsięwzięć potrzeba, obok rozległej i wielokierunkowej wiedzy, także odwagi i upartej, cierplivej pracy – Autorowi tych przymiotów nie brakuje.

Wszakże w mojej – nieco inaczej skonfigurowanej – tonacji badawczej, szukałabym staranniejszej i głębszej, przekonywających uzasadnień dla uznania

interdyscyplinarnego charakteru procesu poznania, ukierunkowanego na badanie rzeczywistości społecznej, która także ma swój wymiar jednostkowy, subiektywny; ujawniający się w problematyce podmiotowości i dotyczącej m. in. „naiwnego realizmu”, „ograniczonego obserwatora” czy „poznawczego skąpca”.

Położyła bym większy nacisk na pogłębienie refleksji metanaukowej, szczególnie ważnej w kontekście dyscyplin społecznych, wymagających ironicznego namysłu, który wprawdzie nie dodaje niczego istotnego do samej wiedzy, ale przypomina o jej fragmentaryczności i odwoływalności, za co winę ponosi podmiot poznający. Autorowi wprawdzie ta intuicja towarzyszy, ale nie wykorzystuje jej konsekwentnie.

Na koniec jeszcze jedna konstatacja, nie o charakterze polemicznym lecz wyrażająca „refleksję po lekturze” omawianego tekstu.

Niekiedy odnoszę wrażenie, że badacz wychodzi z okresu „młodości” i osiąga większą dojrzałość gdy nabywa dystansu wobec własnej gry, tzn. nabywa swoistego zmysłu zabawy w odniesieniu do własnej dyscypliny, gdy osiąga z czasem taką biegłość w sferze podejść badawczych i metod, że pozwala mu to widzieć je jako względne i ograniczone co do zakresu.

Można więc dostrzegać politologię jako jedną z wielu spośród wielu gier, ważne, lecz nie ostatnie słowo o życiu ludzkim, można też pozwolić sobie nie tylko na tolerancję, lecz nawet na udział w epistemologicznych „grach i zabawach” innych badaczy – Autor ten poziom osiągnął.

Wprawdzie –jak twierdzą niektórzy – wszystko, co dotyczy teorii polityki już kiedyś wymyślono, jeżeli zostało coś więcej, to pomyśleć o tym znowu. Ale do tego potrzebna jest odwaga oraz intelektualna i społeczna dojrzałość. Jak widać – warto!

Wniosek końcowy

Recenzowane opracowanie jest godnym uwagi osiągnięciem naukowym w zakresie teorii i aksjologii polityki oraz metodologii nauk społecznych; znajdujemy w nim ciekawe i nieczęsto podejmowane rozważania poświęcone refleksji metateoretycznej, uwzględniającej również niektóre elementy wiedzy z zakresu filozofii nauki. Trudno przecenić wagę i znaczenie tego rodzaju przemyśleń dla badań politologicznych, zwłaszcza w kontekście intelektualnego zamętu

towarzyszącego zmianom zachodzącym współcześnie w tradycyjnych podejściach badawczych nauk społecznych.

Jest to dzieło oryginalne, potwierdzające jednocześnie rozległą wiedzę i wszechstronność zainteresowań Autora. Bez wątpienia spełnia z nadmiarem wszystkie wymogi stawiane pracom habilitacyjnym. Łącznie z całością dorobku dr Artura Laski stanowi – w moim przekonaniu – całkowicie wystarczającą podstawę do przeprowadzenia dalszych etapów postępowania w przewodzie habilitacyjnym.

Barbara Krauz-Mozer

Kraków, 31 marca 2018 roku.